

Har du minner fra den siste istid?

Norsk Maritimt Museums store internasjonale forskningsprosjekt «*The Last Ice Age*» er nå i godt sig, finansiert av såkalte FRIPRO-midler for 2018-2022 fra Norges forskningsråd. Prosjektet har tidligere vært kort presentert i Utkikken 3-18 og på et eget arrangement for medlemmene av Norsk Maritimt Museums Venner på Asker Museum i 2018. Det skjedde i forbindelse med den årlige isskjæringskonkurransen i regi av Asker Museum. Her følger en ny statusrapport fra prosjektlederen midt i prosjektperioden:

FRIPRO er en åpen, nasjonal konkurransearena innenfor alle fag. FRIPRO finansierer grunnleggende, grensesprengende forskning. Prosjektideene kommer fra forskerne selv. Forskningsrådet.

Ved *University of Hull*, som er vår engelske samarbeidspartner, er to doktorgradsstudenter snart halvveis i sine stipendperioder, med avhandlingsprosjekter om importen og bruken av norsk naturis i England og Frankrike. Det samme gjelder kollega Eyvind Bagle, som med permisjon fra stillingen som seksjonsleder ved NMM er phd-student ved vår norske samarbeidspartner, *Universitetet i Sørøst-Norge (USN)*. Bagle arbeider med en avhandling om organiseringen av isek-

sporten fra Østlandet med særlig vekt på to områder, Røyken og Kragerø. Den 11. mars i år arrangerer USN «midtveisseminar» for dette phd-prosjektet i Bø i Telemark. Gjennom disse phd-prosjektene kan museet og prosjektet også trekke veksler på kompetansen til stipendiatenes veiledere ved de respektive institusjonene og tilkalte kommentatorer.

Parallelt med dette arbeider vår tidligere direktør Knut M. Nygaard som post doc-stipendiat ved USN, med en monografi med fokus på sjøfarten i den norske iseksporten. Og fra *Old Dominion University* i Norfolk, Virginia, som er vår amerikanske samarbeidspartner, skal professor Ingo Heidbrink bidra med en monografi med vekt på konkurran-

sen mellom norsk naturis og lokalt produsert natur- og kunstis på det sterkt væravhengige tyske ismarkedet. Han skal også se på teknologiutviklingen, forurensningsproblemene og vær- og klimaforholdenes betydning for den internasjonale ishandelen. Heidbrink var gjesteforsker ved NMM i tre måneder i fjor i forbindelse med prosjektet, og er tilbake for fem måneder i år, fra begynnelsen av mars.

Sammen vil disse forskerne, som arbeider mer eller mindre på heltid med prosjektet, dekke både den norske eksporten og de viktigste markedene for norsk is med store forskningsarbeider. Foreløpige resultater fra delprosjektene deres vil bli presentert under en egen sesjon som vi har fått antatt på den 8. konferansen til

The International Maritime History Association (IMHA) i Porto ved månedsskiftet juni-juli i år. I tillegg skal både undertegnede som prosjektleder, min kollega førstekonservator Elisabeth S. Koren ved NMM, kulturhistorikeren og frilansforskeren Inger Johanne Lyngø og professor i historie Jan Thomas Kobberrød ved *USN Handelshøyskolen* bidra med artikler i

prosjektet. Slik skal vi bl.a. få kunnskap også om arbeidsforholdene for sjøfolkene i isfarten, om naturisbruken i norske husholdninger og statlige tiltak for å fremme eksporten av ferskfisk fra Norge gjennom bruk av is til kjølig. Uten finansiering fra prosjektet eller samarbeidspartnerne, er dessuten kolleger ved flere andre museer, som «assosierte medlemmer» av pros-

jektet, i gang med større og mindre undersøkelser. Dette vil bidra med ny kunnskap om det norske ismarkedet, om isbruk som en av de teknologiske forutsetningene for norsk øleksport fra 1860-årene, om bruk av naturis til kjøling i norske jernbanevogner og om isens betydning for norsk dagligvarehandel før innføringen av selvbetjeningsbutikker rundt 1960.

*Helle isbruk i Hellefjorden ved Kragerø 1920 malt av Anton Schulze.
Foto: Jimmy Åsen, Kragerø Blad Vestmar.*

Vi har dessuten rekruttert flere studenter til prosjektet. En masteroppgave i historie om bruken av naturis i norske fiskerier er allerede levert ved *USN Handelshøyskolen* i 2019, og to studenter er i gang med masteroppgaver i henholdsvis kulturarvsstudier og historie ved *Universitetet i Oslo*. Den sistnevnte vil ta for seg eksporten av norsk is til landene rundt Middelhavet. Og det er plass til flere, både studenter, lokalhistorikere og andre som ønsker å knytte seg til prosjektet.

Slik arbeidet med «**The Last Ice Age**» er organisert, med vekt på større avhandlinger og monografier, tar det tid før vi kan vise til omfattende håndfaste resultater. Men den første vitenskapelige artikkelen fra prosjektet ble publisert i hefte 3 av tidsskriftet *Heimen* for 2019, skrevet av prosjektlederen: «Fersk fisk og kald pils i 'den siste istid'. Om naturisens rolle i kystøkonomien og det moderne gjennombruddet i Norge»

Muntert blick på isskjæring i vittighetsbladet *Korsaren* 26.1.1916.

(fritt digitalt tilgjengelig på: https://www.idunn.no/heimen/2019/03/fersk_fisk_og_kald_pils_i_den_siste_istid). Og før sommeren kommer Jan Thomas Kobberrøds bidrag til prosjektet, en artikkel om statlige støttetiltak til bygging av ishus i norske fiskeri-

havner fra slutten av 1800-tallet til 1960-tallet. Den er allerede under utgivelse i 2020-utgaven av NMMs årbok *Mennesket og havet*.

En av målsettingene er at forskningen vår skal munne ut i en internasjonal vandrestilling og andre større formid-

lingstiltak i forlengelsen av prosjektet. Men som det betones i artikkelen i *Heimen*, legger vi – i påvente av de store vitenskapelige publikasjonene og populærhistoriske presentasjonene – også vekt på å formidle underveis.

Særlig prosjektets norske deltagere har helt siden forprosjektfasen holdt et stort antall vitenskapelige og populærvitenskapelige foredrag, seminar- og konferanseinnlegg o.l. i inn- og utland. Dessuten driver vi en åpen Facebook-gruppe kalt «**The Last Ice Age**» som har fått mange medlemmer, både fagfolk og «lekfolk». Formidling til et bredt publikum er en integrert og viktig del av samfunnsoppdraget til museene, og dessuten et krav for dem som i våre dager mottar forskningsmidler fra Norges forskningsråd. I vårt prosjekt er formidlingen dessuten en del av selve forskningsstrategien. Gjennom slik kontakt både med forskerkolleger, historielagsmedlemmer, kystlagsmedlemmer og andre som er interessert i temaet vårt, skaffer vi oss kunnskap selv som vi kan bruke i det videre

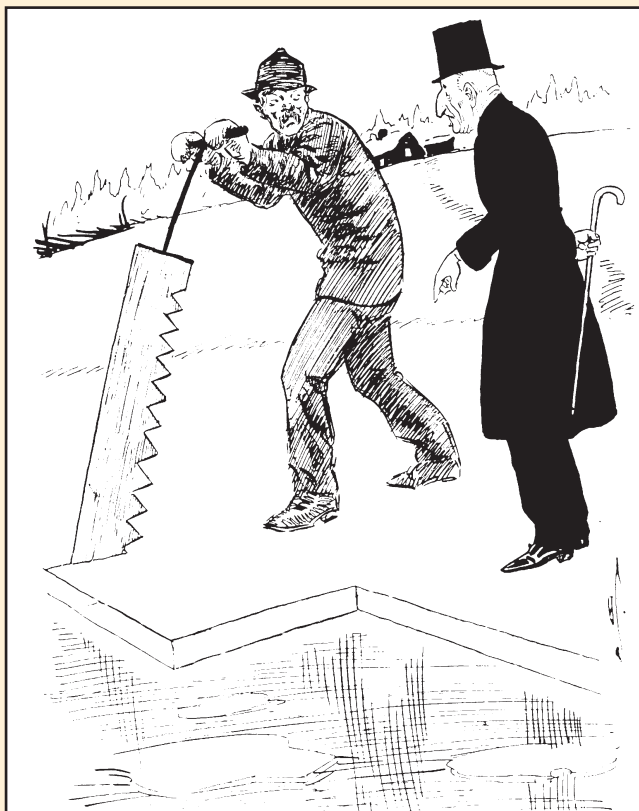
prosjektarbeidet.

Selv om den norske iseksporten var på sitt høyeste før første verdenskrig, ble noe naturis produsert både for det innenlandske og utenlandske markedet langt ut på 1960-tallet. Det betyr at det er mange som har personlige minner og handelsbåret kunnskap fra slutten av «Den siste istid» som vi kan nyttiggjøre oss. Det erfarer vi både i Facebook-gruppen «**The Last Ice Age**» og når vi er ute blant folk og snakker om prosjektet vårt. Andre bidrar med fotografier og annet materiale fra både nyere og eldre tid. Enkelte er etterkommere etter aktører i den norske ishandelen, og sitter på verdifulle kilder helt tilbake fra glansdagene for den norske iseksporten i tiårene

rundt 1900 eller enda tidligere.

Vi håper at det også blant Norsk Maritimt Museums Venner og leserne av medlemsbladet *Utkikken* er interesse for prosjektet, og folk som sitter på slike kunnskaper og erfaringer som de vil dele med oss – eller som kan ha lyst til å delta i forskningsarbeidet vårt på dugnadsbasis, f.eks. ved å grave i det enorme materialet som nå er gjort lett tilgjengelig digitalt på nettet gjennom *Nasjonalbiblioteket*, *Arkivverket* o.a. Kanskje er nettopp du en av disse? I så fall er det bare å ta kontakt med prosjektlederen eller en av kollegene ved NMM som er involvert i prosjektet!

Per G. Norseng, per.norseng@marmuseum.no, 91792937

Gamle oberst X fik en dag se en mand, som stod og saget is.
«Det er vel et strengt arbeide dette, min gode mand?»
«Aa ja, det er da det!»
«Hvad kan De tjene om dagen paa dette da?»
«Aa, det kan bli en tre-fire kroner –»
«Men han, som staar nedenunder og holder sagen, han maa da vel ha mer?»

Tenk etter. Langt bak i hukommelsen ser du kanskje ennå for deg ishusene fjordlangs, vaklevene åpne og ødelagte skur fulle av sagflis, restene av en av Norges store eksportindustrier?

Så kjære leser, har du eller i din familie et bilde, maleri, tegning, foto, historier, minner, gjenstander eller annet om håndtering og lagring av naturis, ta kontakt med museet som nevnt over. Nøl ikke! Venneforeningen stiller opp for museet også her. *Red.*